

Fantomstaten Preussen firas och klandras

Kungadömet Preussen fyller 300 år. Det är ett kontroversiellt jubileum i dagens Tyskland. Förbundspräsidenten Johannes Rau har varnat för feltramp och andra varnar för att skuggsidorna förtigs. Sedan finns det de som försvarar det preussiska arvet och pekar på upplysningstidens Preussen, av Kant kallat Fredrik II:s epok.

Vad firar man? Den 18 januari 1701 kronade sig Fredrik III, kurfurst av Brandenburg, till den förste preussiske kungen Fredrik I. Därmed var Preussen ett faktum. Men allifrån begynnelsen är Preussens historia en historia med paradoxer. Och inte så endimensionell som den ter sig bland belasta svenskar.

Paradox 1: Namnet Preussen kommer från en utrotad slavisk stam, pruzzerna, som gav namn åt hertigdömet Preussen borta i öst.

Det hade tidigare tillhört Tyska orden och gick, 1658 i arv till kurfyrsten av Brandenburg, Fredrik III. Sedan Fredrik I, fick inte kalla sig kung av Preussen utan bara i, eftersom man inte ville förgära den tysk-romerske kejsaren i Wien och den polske kungen, som då regerade över Västpreussen.

(När Fredrik II erövrade Västpreussen blev i ett av) Och så måste 1701 års kroningsceremoni äga rum i Königsberg i hertigdömet Preussen, sedermera Ostpreussen, som inte tillhörde kejsarens rike. Så dit begav sig den praktiska kungen Fredrik med tusen hästar, trehundra karosser och en kroningsmantel som lär ha motsvarat värdet av ett ton guld.

Paradox 2: Preussen var inte särskilt lyckat. Trettioåriga kriget hade decimerat befolkningen på två tredjedelar. Härskarna låt därför religiöst förtjuda från hela Europa komma till sig för att befolka det armländet; vid en folkräkning var en tredjedel av Berlins invånare hugenoter. Just för att hålla samman denna märkliga statsbildning.

"Alltifrån begynnelsen är Preussens historia en historia med paradoxer"

Förbundspräsident Johannes Rau är väl medveten om

att Preussenjubileet är en känslig fråga. Just nu diskuteras också en återuppbyggnad av Fredrik I:s slott.

vars landmännen inte ens hängde ihop, behövdes en stram byråkrati och en väl-drillad armé, därav "preusseriet".

Paradox 3: Det råder inte ens enighet om frägen när Preussen slutade sitt kortvariga liv.

Första budet är 1871. Den preussiske

kungen grät kvällen innan han den 18 januari (sic) skulle omvandlas till tysk kejsare i Versailles. "Jag bär kungadömet Preussen till graven", lär han snyfnande ha yttrat, låt vara att Tyskland i praktiken blev ett Storpreussen.

Andra budet är 1918, för då slutade Wilhelm II, den sista höhonzollaren, att regera,

men staten Preussen fanns faktiskt kvar till Hitlers maktövertagande, då hela Tyskland indelades i "Reichsgaue".

Tredje budet är den 5 februari 1947, då det allierade kontrollrådet för evigt avskaffade Preussen som en "militaristisk och reaktionär" företeelse. Men det var som att sparaka på ett lik, skriver historikern Golo Mann.

Königsberg blev Kaliningrad. Ostpreussen delades mellan Polen och Ryssland. Västpreussen hamnade i Polen och de övriga preussiska områdena i Polen eller i tyska delstater.

Drog för gardinerna vid Elbe

Den nya tyska förbundsstaten med Adenauer som kansler begrat inte Preussens andäkt. Det sågs att den rhenländske katoliken drog för gardinerna i sin tågkupé när han passerade Elbe – för honom började Asien redan där. I DDR revs 1950 Fredrik I:s pampegia slott, liksom stadsslottet i Potsdam och Garnisonskyrkan där, allt som minde om detta feodala rike skulle forntas. Men under 1980-talet började man på båda sidor visa liket ett mer välvilligt intresse. I Västberlin lägde stora utställningar rum, och 1981 flyttade DDR-regimen den jättelika statyn av Fredrik den store tillbaka till Unter den Linden från dess exil i Potsdam. Då hade redan folkmarscher paraderat i Stechschritt, "gasmarsch", till gamla preussiska marscher ett antal år. Fantomstaten upplevde en sorts renässans: I väst började publicister förhårliga de forment preussiska dygderna sparsamhet, pliktänsla, anspråklighet och redbarhet. I öst skrevs välvilliga avhandlingar om Fredrik II och Bismarck, och en pas som ironiserade över DDR-regimens nypreussert tilläts spelas.

"Pruzzofilerna idealiserade det gamla 'klassiska' Preussen med dess rationalitet, rättskänsla och tolerans"

Splittrad bild av Preussen

Så trots att Preussen hade dött tre gånger om, så dok en sampreussisk nostalgilupp. Men meningarna var delade, tydligast i väst.

Pruzzofilerna i Hamburg (Sebastian Hafler, Marion Grafín Donhoff) idealiserade det gamla som de kallat "klassiska" Preussen med dess rationalitet, rättskänsla och tolerans. Enligt dem slutade detta paradiska tillstånd i och med det wilhelminska kejsardömet med dess vapenskrämmel och Untertanengeist. Hitlers "Potsdamdåd", där

preussiskt och nazityskt ingick i en symbios i stadens garnisonskyrka, avfärdade de som en klar historieförskärmning.

En helt annan ton anslög efterkrigshistoriker som Wolfgang Mommsen och Hans-Ulrich Wehler, som inte tog del i svärmandet kring det "klassiska" Preussen utan i stället betongade kontinuiteten mellan det autokratiska Preussen-Tyskland och Hitler-Tyskland. En kontinuitet som pruzzofilerna alltså ville bryta, inte minst med hänvisning till officersanstaltet 1944 med dess adliga junkernamn. Där preussisk "anständighet" åter ansågs komma till synes. De ville radda det bättre Preussen åt eftervärlden.

Men som sagt, Preussen existerar inte längre. Och det är en fantomstat man jublar till år, fastän det inte saknas museer och institutioner deltar i firandet, events och lippon lagras på varandra, främst i Berlin och det omgivande Brandenburg.

Nu, vid 300-årsminnet, upprepas samma argument pro et contra, till stor del med samma aktörer som under 1980-talet.

Men det har tillkommit ett nytt moment: Berlin har ju blivit reell huvudstad igen och centrum för ett nytt Tyskland.

Fredrik I:s stoft har flyttats tillbaka till Sanssouci från stamslottet i sydvästra Tyskland och i Potsdam vill några entusiaster skapa ett preussiskt militärmuseum. Sedan återföreningen har en högrosad lobby pläderat för att Fredrik I:s slott ska återuppbyggas. I år rullar jubileumsfiraderna i Berlin och Brandenburg, och det är fråga om hur pass delaktigt det övriga Tyskland känner sig.

Räder har gjort upp med tredje riket, där nästan hundra procentig konsensus. Men Preussen, denna spökstat, kan fortfarande dela sinna, politiskt och geografiskt. Like lever alltså i ganska högnisklig välmåga.

FOLKE SCHIMANSKI
Preussen på fabriken

Kultur natten lång i Berlin

Under en natt visar Berlins museer upp sig från sin bästa sida för en spottstyer. Ta tillfället i akt!

F Y N D E T
Nu när vi har fått Bron här ju allt som bekant blivit mycket bättre. Berlinresenärerna, som tidigare plågades sig igenom många timmars färd i en oöverblickbar Interregio, kan nu i stället ta ett bekämt tåg via Köpenhamn och komma fram till den förenade huvudstaden utan ryggsäck.

Det kan vara värt en sådan liten tur när Berlin klockan 20.00 den 27 januari slår upp portarna till många av sina kulturella institutioner som på något sätt kan definieras som museum. För 20 tyska mark, ungefär 90 kronor, får man tillträde till 70 olika museer, kyrkor och slott. Många av dem är sådana man aldrig annars skulle ha kommit på att styra stegen mot. Vad bättre är i den kalla januari-natten finns det gratisbussar som tar en dit man ska.

Hälsa på Oscar Wilde på Gaymuseet eller måla på muren vid Checkpoint Charlie.

På Knoblauchhaus, vitlökshuset, kan man inte uppleva vitlöket men väl Berlins nattliv från 1700-talet och framåt. Är man intresserad av något senare historia, kan man vara med och måla muren som försvarsvall – ja, den som stod i Berlin! – i Checkpoint Charlie. Eller varför inte spatsera igenom en riktig atombunker i Story of

Berlin? Gaymuseet bjuder på Oscar Wilde och egyptiska museet på mumier. Är man andligt sinnad avslutar man lämpligen nattvandring – på tvåslaget med en specialvälsignelse i Gedächtniskirche. För den ännu obeslutsamme finns hjälp på www.lange-nacht-der-museen.de

ELISABETH BRAUN

Sverige i dag

En par frontsystem rör sig upp över landet och i samband därmed blir det nerderbörd på många håll, regn i söder, snöfall i norr.

Europa i dag

Onsdag Torsdag Fredag

TV i kväll tisdag 23 januari

SVT1

18 01 Hund och Anka
18 10 Chulita – indiskficken som vill vara stor
18 25 Bob och Bobek
18 30 Vi, fem år 9 (R)
18 50 Soffiga Ribbet
19 00 Programstart, Vaxpop
19 30 Rappori
20 00 Dokumentären Roster från Gårka
20 50 Tak – en betraktelse (R)
21 00 Trafikmagasinet
21 30 Livet: Per Texas' Johans söner 4 Rigmor Gustafsson
22 00 Visa huset
22 45 Nyheter från SVT24
22 55 Kulturenyheter (R)
23 05 Senfild
23 25-05 Frank Sinatra (R)

TV3

18 50 TV3 Direkt
19 03 Visa sagor
19 30 Sabrina – tonårshäkan
20 00 Fångarna på fortet (R)
20 55 TV3 Direkt
21 00 Ejan: På tal om kärlek
Amerikansk komedi från 1994.
22 45 TV3 Direkt
22 55 TV3 Sport
23 05 Scenstart
23 35 Brottsplats Los Angeles
0 05 Fortsätt drömma
0 35 Rick Lake (R)
1 50 Kajak
2 25 Walker, Texas Ranger
3 20-45 Mam Vase

SVT2

18 00 Aktuell
18 15 Go-kväll
19 00 Kulturenyheter
19 10 Regionala nyheter
19 30 Slöpt (R)
20 00 En dag i taget
21 00 Aktuell
21 30 A-ekonomi
21 40 Regionala nyheter
21 50 Sportnytt
22 05 Aktuell
22 10 En dag i taget – fortsättning

Parasit TV (R)

23 10 Parasit TV (R)
23 40 Karaoke (R)
0 10 På jobbet (R)
1 00-1 30 Livskraft (R)

TV4

18 50 TV3 Direkt
19 03 Visa sagor
19 30 Sabrina – tonårshäkan
20 00 Fångarna på fortet (R)
20 55 TV3 Direkt
21 00 Ejan: På tal om kärlek
Amerikansk komedi från 1994.
22 45 Svart eller vitt
23 05 Mystery
0 05 Nyheter
0 15 London binner!
1 10 Cracker
2 05-2 55 Kvinnoängslar (R)

TV4

18 10 Lokala nyheter

Vadret

18 25 Vadret
18 30 Nyheter
18 50 Ekonomie nyheter
23 10 Jeopardy!
19 30 Nya tider
20 00-22 00 Handbolls VM: Sverige-tidigare
20 30 Match Handbolls VM
21 15 Studie Handbolls VM
22 00 Nyheter
22 15 Lokala nyheter
22 25 Sporten
22 45 Svart eller vitt
23 05 Mystery
0 05 Nyheter
0 15 London binner!
1 10 Cracker
2 05-2 55 Kvinnoängslar (R)

Kanal 5

18 00 Jesse
18 30 Spn City (R)
19 00 Vänner
19 30 Heltai Sieger
20 00 Kameleonten

Film

21 00 Film: Family of Cops III
Amerikansk action från 1999
22 40 Spn City (R)
23 10 Jay Leno Show
0 05 Veckans stjärna: Lucy Sireet (R)
0 10 Kameleonten (R)
0 15 Renegade (R)
2 00-2 30 Hunger – erotisk mardröm (R)

TV8

18 00 Drömmen om Kalifornien
Börshyster från Finans-tidningen sänds varje timme mellan 8.50 och 17.50
20 00 Porträtt: Grace Kelly – Hollywoods prinsessa
21 00 Vagnaras vansinne
22 00 Finansnytt
22 15 Rymf! Planetjägararna
23 15 Finansnytt
23 30 Forlorade skatter från fortet
0 30-6 00 Bloomberg

Sök jobb på www.fti.se

se